

Marija Mojca Peternel*

Kratka predstavitev planinskega društva *Deutscher und Oesterreichischer Alpenverein*

IZVLEČEK

Prispevek želi predstaviti ozadje nastanka Nemškega in avstrijskega planinskega društva (Deutscher und Oesterreichischer Alpenverein – DuOeAV) ter na kratko njegov ustroj in delovanje. S podružnicami je združenje ne le pokrilo velik del današnjega evropskega prostora, ampak ga je s podružnicama v Angliji in Egiptu tudi preseгло. Društvo, ki je nastalo iz želje, da bi vzpeti svet širšega alpskega prostora čim bolj približalo ljudem, je namreč do prve svetovne vojne na prvo mesto postavljalo alpsko stvar. Priključitev Avstrije k Nemčiji leta 1938 je povzročila preimenovanje društva v Nemško planinsko društvo (Deutscher Alpenverein), kar je pomenilo začetek njegovega konca in dokončen prelom v njegovi ureditvi in usmeritvi v nemštvo.

Ključne besede: zgodovina, 19. stoletje, organizirano planinstvo, Deutscher und Oesterreichischer Alpenverein (DuOeAV)

ABSTRACT

A BRIEF PRESENTATION OF THE *DEUTSCHER UND OESTERREICHISCHER ALPENVEREIN* ALPINE CLUB

This contribution aims to present the circumstances of the formation of the German and Austrian Alpine Club (Deutscher und Oesterreichischer Alpenverein – DuOeAV) and briefly review its structure and activities. With its subsidiaries, this association did not only cover the majority of today's European territory but also transcended it by establishing

* Doc. dr., Oddelek za germanistiko z nederlanistiko in skandinavistiko, Filozofska fakulteta, Aškerčeva 2, SI-1000 Ljubljana; mojca.peternel@guest.arnes.si

branches in England and Egypt. Until World War I, the Alpine Club, established with the wish to introduce the broader Alpine world to the public as much as possible, prioritised the Alpine cause. Because of the annexation of Austria to Germany in 1938, the association was renamed the German Alpine Club (Deutscher Alpenverein), marking the beginning of this society's end and the final turning point in its organisation and German orientation.

Keywords: history, the 19th century, organised mountaineering, the German and Austrian Alpine Club (Deutscher und Oesterreichischer Alpenverein – DuOeAV)

Uvod

Alpski svet je že v razsvetljenstvu zanimal raziskovalce in polihistorje. Že v drugi polovici 17. stoletja se je predvsem Zahodnim Alpam posvečal zdravnik in raziskovalec Johan Jakob Scheuchzer.¹ Dolgotrajno radovednost, zlasti pa interes za alpsko pokrajino je v začetku 18. stoletja vzbudila objava lirične mojstrovine *Alpe*² zdravnika in botanika Albrechta von Hallerja.³ Po izidu omenjenega dela je namreč vse več slikarjev, glasbenikov in naravoslovcev želelo spoznati očarljivost te pokrajine. Močno čustveno doživljanje alpske pokrajine se je pozneje odlično ujemalo z duhom romantike, ki je v 19. stoletju v vse širših družbenih krogih prebujala hrepenenje po vzpetem svetu.⁴ Iz tega obdobja velja omeniti dokumentiran odraz poznavanja celotnega alpskega prostora v tridelnem delu *Alpski vodnik* (1863–68), katerega avtor je bil prvi predsednik angleškega *Alpskega kluba*,⁵ John Ball.⁶

Znanje o Vzhodnih Alpah, zlasti o visokogorju, je bilo do sredine 19. stoletja šibko, številna gorska območja so bila neznana, in četudi se je sredi 19. stoletja že začela železniška doba in so mesta podonavske monarhije že doživljala razcvet, so gore še vedno

1 Johan Jakob Scheuchzer (*2. 8. 1672, Zürich; †23. 6. 1733, Zürich), zdravnik. – Marti Hanspeter, »Johann Jakob Scheuchzer,« *Historisches Lexikon der Schweiz*, <https://hls-dhs-dss.ch/de/articles/014622/2012-11-20/>, pridobljeno 30. 11. 2021.

2 Albrecht Haller, »Die Alpen. Bern, 1732,« *Göttinger Digitalisierungszentrum*, <https://gdz.sub.uni-goettingen.de/id/PPN514453117>, pridobljeno 20. 10 2021.

3 Albrecht Viktor Haller (*16. 10. 1708, Bern; †12. 12. 1777, Bern), zdravnik, botanik, pesnik. – *Historisches Lexikon der Schweiz*, <https://hls-dhs-dss.ch/de/articles/010656/2009-11-05/>, pridobljeno 30. 11. 2021.

4 Helmut Tiefenthaler, »Wandern und Wanderwege in der Anfangszeit des Voralberger Fremdenverkehrs,« *Sonderdruck aus Montfort, Vierteljahrsschrift für Geschichte und Gegenwart Vorarlbergs* 55 (2003): 48.

5 Rudolf Werner Soukup, »... zum Frommen der Wissenschaft und zum genaueren Verständnis der Natur der Alpen. Bedeutende Naturwissenschaftler als Gründungsväter europäischer alpinier Vereine,« www.rudolf-werner-soukup.at/, Publikationen/Dokumente/Gruendungsvaeter_alpiner_Vereine.pdf, 5, pridobljeno 1. 10. 2021. *Alpski klub* (Alpine club) – ustanovljen v Londonu leta 1857. – *Alpine club*, <http://www.alpine-club.org.uk/>, pridobljeno 21. 12. 2021.

6 John Ball (*20. 8. 1818, Dublin; †21. 10. 1889, London), politik, naravoslovec in alpinist. – Suzanne Schär Pfister, Ball, John. *Historisches Lexikon der Schweiz*, <https://hls-dhs-dss.ch/de/articles/044468/2001-12-07/>, pridobljeno 2. 10. 2021. John Ball, *The Alpine Guide, Central Alps* (London: Longmans, Green & Co, 1866).

čakale na svoj razvoj.⁷ Kljub temu so lepote tega dela Alp redki zanesenjaki občudovali in o njih pisali tudi že pred romantiko, ki je prinesla drugačno dožemanje narave.⁸ Omenimo na primer slavnega francoskega naravoslovca Balthasarja Hacqueta,⁹ ki je znanstvena potovanja iz tega območja obeležil v posebnih publikacijah konec 18. stoletja.¹⁰ V prvi polovici 19. stoletja so navdušenje nad naravo med drugim izkazovala tudi poročila o vzponih na Triglav, ki jih je zbral in objavil Henrik Costa.¹¹

V šestdesetih letih 19. stoletja se je zanimanje za gore v Srednji Evropi povečalo in v Švici, Italiji ter Nemčiji so začeli ustanavljati planinska društva, v katerih so se sprva neformalno združevale majhne skupine planinskih prijateljev.¹² Za dogajanje v vzpetem svetu takratnega slovenskega prostora sta bila pomembna dva centra, v katerih je bila planinska tradicija še posebno živa. Prvi je bil Dunaj, kjer je bilo leta 1862 ustanovljeno *Avstrijsko planinsko društvo* (*Oesterreichischer Alpenverein* – OeAV). Ker vabilo k včlanitvi v društvo lepo odslikava odnos do narave in Alp v tistem času, se zdi prav, da ga omenimo: »Našega časa ne zaznamujejo le izumi, odkritja na področju vseh naravoslovnih znanosti ter njihova uporaba v industriji in trgovini. V današnjem času sta ljubezen do narave in njeno poznavanje postala skupna last vse družbe. Od konca prejšnjega stoletja vsako leto obiše Alpe vse več ljubiteljev narave različnih narodov in družbenih slojev. Ob taki zunanji vzpodbudi so se začeli tudi prebivalci alpskega sveta vse bolj zavedati lepote gora, pod katerimi živijo.«¹³ Prebivalci vzpetega sveta so torej to območje obravnavali le kot prostor, v katerem so lahko opravljali svoj poklic lovca, pastirja ali lesnega delavca.¹⁴ Zanimanje za ta del sveta se je kazalo le, če so bili pašniki dobri za živino in gozdovi donosni, torej koristen vir za les, jagode, zelišča in smolo. Vse nad gozdno in alpsko pašniško mejo je veljalo za območje gamsov ter grdih sten, do katerih so se odpravili le redki zanesenjaki.¹⁵ Celo še leta 1912 lahko beremo, da je v višjih predelih zelo malo označenih poti ali pooblaščenih vodnikov.¹⁶

Kot je v uvodnem govoru na ustanovnem sestanku OeAV 19. novembra 1862 na dunajski Akademiji znanosti in umetnosti poudaril njegov predsednik, botanik dr.

7 *Der österreichische Alpenverein und die Sektion Austria 1862–1912* (Wien: Verlag der Sektion 'Austria', 1912), 3. Anneliese Gidl, *Alpenverein. Die Städter entdecken die Alpen* (Wien: Böhlau Verlag, 2007), 17.

8 Janez Mlinar, »V senci gora. Oblikovanje Zgornjesavske doline kot turistične destinacije,« v: *Triglav 240* (Ljubljana: Založba ZRC, 2018): 180, 181.

9 Belsazar de la Motte Hacquet, tudi *Balthasar* ali *Balthazar Hacquet* (*1739/1740, Le Conquet, Bretanja; †10. 1. 1815, Dunaj), naravoslovec, zdravnik, avtor. – *Slovenski biografski leksikon*, <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi221985/>, pridobljeno 22. 7. 2019.

10 Baltazar Hacquet, *Physikalisch-politische Reise aus den Dinarischen durch die Julischen, Carnischen, Rhätischen in die Norischen Alpen, im Jahre 1781 und 1783 unternommen von Hacquet: mit Kupfern* (Leipzig: verlegt Adam Friedrich Böhme, 1785). Baltazar Hacquet, *Hacquet's mineralogisch-botanische Lustreise, von dem Berg Terglou in Krain, zu dem Berg Glockner in Tyrol, im Jahr 1779 und 81* (Wien: im Verlage der Johann Paul Krausischen Buchhandlung, 1784).

11 Henrik Costa, *Reiseerinnerungen aus Krain* (Laibach: Druck der Eger'schen Gubernial-Buchdruckerei, 1848).

12 Gidl, *Alpenverein*, 67–76. *Alpenverein Österreich*, <https://www.alpenverein.at/portal/der-verein/geschichte/>, pridobljeno, 23. 10. 2021.

13 Gidl, *Alpenverein*, 18.

14 DuOeAV, Section Austria: *Der Österreichische Alpenverein und die Sektion Austria des Deutschen u. Österreichischen Alpenvereins 1862–1912* (Wien: Verlag der Sektion Austria, 1912), 3.

15 Gidl, *Alpenverein*, 17.

16 DuOeAV, Section Austria: *Der Österreichische Alpenverein*, 5.

Eduard Fenzl,¹⁷ je bilo dotlej poznavanje Alp samo po sebi precej nepopolno in omejeno skoraj zgolj na strokovnjake.¹⁸

Prav tako na Dunaju je bil nekaj let pozneje ustanovljen *Avstrijski turistovski klub* (*Oesterreichischer Touristenclub* – OeTC),¹⁹ ki se je na prvem zasedanju zbral 2. avgusta leta 1896.²⁰

Drugo središče planinstva sredi 19. stoletja je bil München, kjer je živelo večje število premožnih meščanov in je vladalo širše zanimanje za Alpe. Mesto je bilo vzpodbudno izhodišče za delo krajinskih slikarjev, alpskih literatov, ljubiteljev narave in alpinistov. Ugodna geografska lega ob bližnjih gorah ter ustrezne pravne in gospodarske razmere so 9. maja 1869 botrovale ustanovitvi *Nemškega planinskega društva* (*Deutscher Alpenverein* – DAV), ki so ga večinoma sestavljali nezadovoljni člani OeAV. Žarišče dejavnosti OeAV je bilo namreč sprva skoraj izključno usmerjeno v znanstveno raziskovanje alpskega sveta, kar je v povezavi z nezainteresiranostjo za gradnjo koč kmalu privedlo do notranjih trenj v društvu. To je bil tudi glavni razlog za ustanovitev DAV, ki je v ospredje svojega delovanja postavljal prav množično gradnjo koč v vzpetem svetu.²¹ Ob ustanovitvi so tudi zato med drugim zapisali, da ne gre za »društvo gorohodcev,« ampak vseh ljubiteljev alpskega sveta ne glede na politične meje, ki želi vzpeti svet približati čim širši množici.²²

Deutscher und Oesterreichischer Alpenverein

23. avgusta 1873 je v nekdanjem strelišču pri gradu Gayenhofen v Bludenzu prišlo do združitve OeAV in DAV v *Nemško in avstrijsko planinsko društvo* – DuOeAV.²³ Že samo ime kaže, da je šlo za društvo, ki je vključevalo dve enoti dveh različnih političnih prostorov, avstrijskega in nemškega. To skorajda ostro delitev izkazuje tudi statut društva, ki je v avstrijskem delu določal enotnejša določila kot v nemškem. Tam je za formalnopravne zadeve ločeno skrbela vsaka dežela posebej.²⁴

Simbol društva DuOeAV je bila planika,²⁵ ki je zaradi prevelike priljubljenosti leta 1893 bila že prepovedana za trgovanje.²⁶ V cvetlični glavici so bile precej posrečeno vklesane inicialke društva. Prva začetna črka je stala samostojno, vse druge, razen črke

17 Eduard Fenzl (*15. 2. 1908, Krumnußbaum, Spodnja Avstrija; †29. 9. 1879, Dunaj), botanik. Constantin von Wurzbach. – »Fenzl, Eduard,« *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*. zv. 4 (Wien: L. C. Zamarski, C. Dittmarsch & Comp, 1858), 179–81.

18 Eduard Fenzl, »Erste (constituirende) Versammlung – Eröffnungsrede,« v: Paul Grohmann et al., *Verhandlungen des oesterreichischen Alpenvereins*. Zv 1 (Wien: Wilhelm Braumüller, 1864), 14.

19 »Neuer Verein,« *Morgen Post* 19, 26. 4. 1869, nepaginirano.

20 »Der Oesterreichische Touristen-Klub in Wien,« *Neues Fremden-Blatt* 5, 5. 8. 1869, nepaginirano.

21 Gidl, *Alpenverein*, 67–76.

22 »Zum Anfang,« *Zeitschrift des Deutschen Alpenvereins*, zv. 1 (1869): 2.

23 Gidl, *Alpenverein*, 67–76. *Alpenverein Österreich*.

24 Johannes Emmer, *Verfassung und Verwaltung des Deutschen und Oesterreichischen Alpenvereins* (Berlin: Verlag des DuOeAV, 1892), 41–44.

25 Gidl, *Alpenverein*, 95.

26 »Verbot des Edelweisshandels in der Schweiz,« *Mittheilungen des deutschen und oesterreichischen Alpenvereins*, št. 17 (1839): 214.

u, torej Oe in AV, so bile zapisano prepletено. Planika pa ni bila edina cvetlica, povezana z društvom. Veliko konkurenco je imela v encijanju, ki je zaradi močnih zdravilnih učinkov veljal za »najslavnejše kmečko zdravilo« oziroma za »kraljevsko pijačo«. ²⁷ Encijan sicer v nemško govorečem svetu ni le lastno ime, je tudi gorski vilinec, encijanov kralj. Avstrijski gorski pastirji so namreč vsako leto ob koncu sezone izbrali »kralja« ali »kraljico« pastirjev. Domneva se, da so od tod nekatera avstrijska planinska društva vzela to gorsko rožo in gorsko navado za svoji. Encijanov kralj je imel ob različnih priložnostih, na primer ob odprtju koč, tudi obredne dolžnosti. ²⁸ Ime pa najdemo tudi v naslovu humorističnega lista *Enzian*, ki ga je kmalu po ustanovitvi primorske podružnice DuOeAV (*Section Küstenland*) začel izdajati njen član, pesnik dr. Rudolf Baumbach. ²⁹ O tem, da je encijan res bolj povezan z nemško govorečim prostorom, pričajo podobe na sodobnih kovancih tega prostora. Najdemo ga namreč samostojno upodobljenega na avstrijskem kovancu za en cent (planiko na kovancu za dva centa) ter švicarskem za pet frankov, na katerem je skupaj s planiko. ³⁰

Življenje društva DuOeAV se je dejansko odvijalo v podružnicah. Takšna struktura naj bi zagotavljala vključitev prebivalstva v kar se da širokem geografskem prostoru. Precejšnja avtonomija je podružnicam omogočala lastne vodstvene odbore, ki so po svoje, vendar skladno s temeljnimi smernicami društva, gojili njegovo notranje življenje in odločali o nalogah in oblikah dela na terenu. ³¹

Tik pred prvo svetovno vojno je bil položaj DuOeAV precej utrjen, saj je imel 406 podružnic, skupno število članov pa je presegló številko 102.000. Mreža podružnic je pokrivala ves nemško govoreči srednjeevropski prostor. 36 odstotkov članov je prihajalo iz severne Nemčije, 35 odstotkov iz južne Nemčije, 29 odstotkov iz avstrijskega prostora, 0,1-odstotni delež pa sta zastopali podružnici v Egiptu in Angliji. ³²

V prvih petih letih se je dejavnost društva precej okrepila in je segala praktično v vse dele vzpetega sveta v monarhiji. Opazna je bila živahna aktivnost njegovih podružnic, ki jih je lokalni živelj pogosto toplo sprejel. Na območju delovanja DuOeAV so ljudje iz vseh družbenih slojev, državni uradniki, zdravniki, učitelji, kmetje, v njegovih prizadevanjih zaznali pristnost, predvsem pa koristnost. Društvene akcije so poleg ustanavljanja podružnic po celotnem alpskem območju vključevale še urejanje oziroma gradnjo gorskih poti, markiranje in postavljanje smerokazov ter postavljanje koč in zavetišč. Z organiziranjem in izvajanjem vodniških tečajev so poleg tega želeli poskrbeti tudi za varnost gorohodcev. Cilj teh raznolikih in številnih društvenih aktivnosti je

27 R. v. Strele, »Enzian«, *Die Presse*, 1. 10. 1885, 1, 2.

28 Trevor Shaw in Alenka Čuk, *Slovenski Kras in jame v preteklosti* (Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2015), 379, 380.

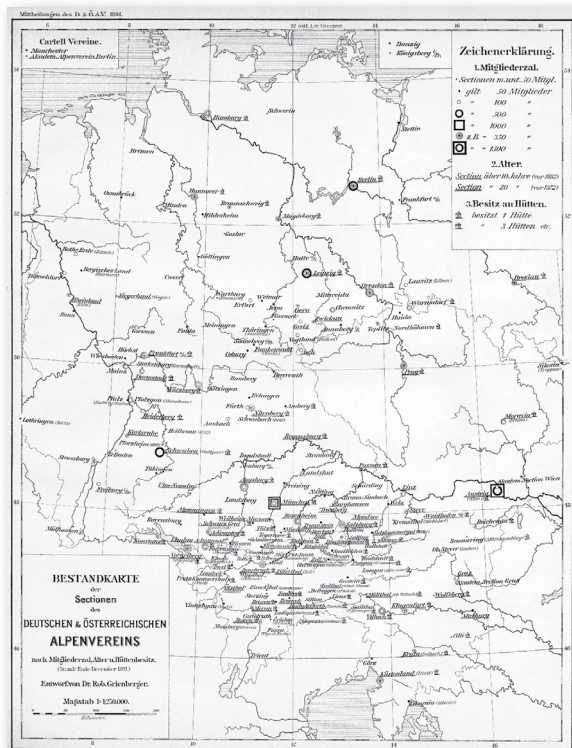
29 O tem gl. Luciano Santin, *Enzian, una storia alpina Europea, -catalogo* (Trieste: Consiglio Regionale Friuli Venezia Giulia, Commune die Trieste, 2019), 7. Rudolf Baumbach (*28. 9. 1840, Kranichfeld, Turingija, †21. 9. 1905, Meiningen), pesnik. – *Slovenska biografija*, <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi1001730>, pridobljeno, 12. 11. 2022.

30 *Oesterreichische Nationalbank*, <https://www.oenb.at/Bargeld/der-euro/Muenzen/Umlaufmuenzen/Nationale-Seiten.html>, pridobljeno 3. 4. 2023. *Schweizerische Nationalbank*, https://www.snb.ch/de/i/about/cash/id/cash_coins#t2, pridobljeno 3. 4. 2023.

31 Gidl, *Alpenverein*, 87.

32 *Ibidem*, 331.

Slika 1: Podružnice DuOeAV leta 1891

Vir: *Mittheilungen des Deutschen und Oesterreichischen Alpenvereins* (1891): 313.

bil uresničevanje temeljne naloge, to je približati vzpeti svet čim širšemu krogu ljudi. V ospredju delovanja torej še zdaleč niso bili nacionalni ali verski interesi, ki so sicer v dolinah postajali vse izrazitejši. V društvu so politične ali verske izgrede v tem času videli kot zlonamerno obrekovanje redkih posameznikov, ki pa so jih enostavno prezrli.³³ Čeprav so bila osrednja prizadevanja in delovanja usmerjena v vzpeti svet, društvo v vse močnejših nacionalnih ostrenjih ni moglo ostati neobčutljivo. Pregledano gradivo daje občutek, da je društvo nekako do prve svetovne vojne vsaj poskušalo na prvo mesto postavljati alpsko stvar. Po veliki moriji je nacionalna politika v njem postajala izrazitejša, najbolj po *anšlusu*, ko je društvo postalo eno od orodij velikonemške politike.

V začetku leta 1909 je centralni odbor društva v Münchnu za muzejske namene dobil impozantno stavbo z rokokojsko urejeno notranjostjo na *Praterinsel*,³⁴ v kateri se še danes nahaja *Alpines Museum*.³⁵

33 »Der Deutsche und Oesterreichische Alpenverein,« *Ein Blick auf seine Ziele und bisherige Leistungen* (Graz: Verlag von Leuschner und Lubensky, k. k. Univerfitäts – Buchhandlung, 1879), 4.

34 »Das Alpine Museum des DuOeAV,« *Mittheilungen des Deutschen und Oesterreichischen Alpenvereins*, št. 4 (1909): 53.

35 *Alpines Museum*, <https://www.muenchen.de/sehenswuerdigkeiten/orte/119227.html>, pridobljeno 11. 4. 2022.

Prva svetovna vojna je v delovanje društva zarezala globoko rano, a njenega delovanja ni ustavila. So pa v tem času odpadla redna letna zasedanja centralne skupščine DuOeAV, prva skupščina društva se je spet zbrala šele leta 1919.³⁶ V zadnjih letih vojne se je društvo želelo notranje spremeniti in prevzeti aktivnejšo vlogo na področju planinstva. Zaradi tega je bilo treba okostenelo, z izrazito konservativnim duhom prežeto organizacijo društva prevetrili in ji dati novega duha. Stare člane so zato zamenjali mlajši, polni novih moči in idej, člani, ki so in ne ki so *bili* alpinisti, zato poslej delo v društvu ni moglo biti zgolj dodatna pristočasna dejavnost. Poleg tega so si prizadevali za večjo aktivnost žensk.³⁷ Vse to je kazalo na nov ustroj društva, ki naj bi s profesionalizacijo vodstva postalo strokovnejše v svojem delovanju. Posledično bi se to odrazilo v kakovostnejših storitvah takratnega turizma, ki je bilo ime za današnje gornštvo.

Zapisi v osrednjem glasilu kažejo, da je v obdobju med obema vojnama društvo sicer še želelo ostati zvesto ustanovnim načelom, a je širše politično dogajanje vedno močnejše vplivalo na njegov ustroj. Po *anšlusu* so bile vse podružnice DuOeAV priključene k nemškemu rajhu, preimenovanje društva v *Deutscher Alpenverein* (DAV) pa je pomenilo dejanski konec DuOeAV.

V avstrijskem delu se je 14. novembra 1945 na novo osnoval *Oesterreichischer Alpenverein* (OeAV), ki je začel izdajati časopis *Mitteilungen des Oesterreichischen Alpenvereins*.³⁸ V nemškem delu je bilo organiziranje takšnega društva pod istim ali drugačnim imenom prepovedano. Šele po letu 1989/1990 je prišlo do ponovne ustanovitve vrste podružnic izpred leta 1945.³⁹

Podružnice DuOeAV na Slovenskem

Število gorohodcev ob koncu 19. stoletja je bilo v vzpetem svetu takratnega slovenskega območja sicer vedno večje, a kaj je to v resnici pomenilo, lepo odsevajo besede znanega graškega profesorja matematike, sicer tudi prizadevnega člana Slovenskega planinskega društva (SPD), Johannes Frischaufa.⁴⁰ V vodniku iz leta 1874 je zaznamek o takratnih razmerah zelo kratek, vendar slikovit: »V hribih pogosto ure dolgo ni mogoče srečati nobenega človeka, če pa že, potem od njega ne dobiš informacije.«⁴¹

V obravnavanem obdobju si večinsko prebivalstvo današnjega slovenskega območja konec 19. stoletja kljub modernizaciji ni moglo privoščiti ustrezne planinske opreme, kaj šele gorskega vodnika. Glavni takratni protagonisti vzpetega sveta so bili premožnejši posamezniki, ki so imeli tudi precej prostega časa. Zato ni nenavadno, da je bilo med

36 »Der Deutsche und Oesterreichische Alpenverein,« *Ein Blick auf seine Ziele und bisherige Leistungen*, 335.

37 Ibid.

38 *Mitteilungen des Oesterreichischen Alpenvereins*, št. 1 (1946): naslovnica.

39 Nicholas Mailänder, »Deutscher Alpenverein e. V. (DAV),« *Historisches Lexikon Bayerns*, <https://hls-dhs-dss.ch/de/articles/044468/2001-12-07>, pridobljeno 13. 3. 2022.

40 Johannes Frischauf, (*17. 9. 1837, Dunaj; †7. 1. 1924, Gradec), matematik, astronom, alpinist, profesor. – *Österreichisches Biographisches Lexikon*, <https://www.biographien.ac.at>, pridobljeno 23. 7. 2019.

41 Johannes Frischauf, *J. Frischauf's Gebirgsführer. Steiermark, Kärnten, Krain und die angrenzenden Theile von Oesterreich, Salzburg, Tirol* (Graz: Leuschner & Lubensky, 1874), 5.

gorohodci največkrat najti nacionalno neagresivne Neslovence. Malomeščanska družba pri nas je še konec leta 1893 na planinsko in plezalno družčino gledala precej zviška in zasmehovala njihove klobuke, okrašene s šopki cvetja, ko so se vračali z vrhov.⁴²

Ker je namen prispevka kratek oris društva DuOeAV, le omenimo širše družbeno dogajanje, ki so ga v obravnavanem obdobju vse pogosteje zaznamovale nacionalne razprtije. Začetnik nacionalnega gibanja je bilo dobro situirano meščanstvo, ki je po izobrazbi in premoženju prednjačilo tudi pri začetkih športa oziroma turizma.⁴³ Tudi v jugovzhodni alpski prostor so prodirali vse pogostejši nacionalni prepiri,⁴⁴ saj družbena dogajanja takratnih, po gorski turi imenovanih turistov niso mogla pustiti neopredeljenih. Ker nacionalno zaznamovanega vsakdanjika niso mogli pustiti v dolini, je ta vedno pogosteje zaznamoval alpski svet. Ponovimo še, da sta v »planinskih bojih« za Slovence za zmagovito slovensko potezo zagotovo veljala nakup Triglava dovškega župnika Jakoba Aljaža in postavitve stolpa na njem.⁴⁵

Nacionalna nasprotovanja med pripadniki slovenske in nemške narodnosti so se odražala na različne načine in v takratnih časopisih je bila v tistem obdobju natisnjena vrsta člankov, v katerih so tako Nemci kot Slovenci sovražno in kritično nastopali drug do drugega. Na prva nasprotovanja s slovenske strani naletimo v časopisu *Slovenec*, v katerem je bil leta 1887, torej skoraj šest let pred nastankom SPD, objavljen članek z naslovom *Od Triglavskega podnožja*. Nemcem so bile glavna spotika v Julijskih in Savinjskih Alpah slovenske kočje in poti.⁴⁶

Poleg dnevnih časopisov so bile nacionalno obarvane novice iz vzpetega sveta objavljene tudi v planinskem tisku. Generalno zasedanje društva DuOeAV avgusta 1897 v Celovcu je na primer *Planinski vestnik* v skladu s proslovensko usmeritvijo pospremil z jedkim tonom: »Mesto je bilo okrašeno skoraj s samimi frankfurčankami, govore je prešinjal večinoma nemški duh, in potem še trde, da se to društvo ne peča s politikom.«⁴⁷ Privoščljiv ton je čutiti iz zapisa o koncu zasedanja, ko naj za jedi zadolženi gostilničar v Vrbi ob Vrbskem jezeru udeležencev ne bi želel postreči. Udeleženci skupščine so se zato morali znajti sami in nekateri so hrano dobili tudi v slovenskih gostilnah. Frankfurtarica je označevala črno, rdečo in rumeno zastavo, kar je simbol nemštva, torej pravo nasprotje slovensko usmerjenega časopisa, ki je vest natisnil.

42 Peter Mikša in Maja Vehar, »Telovadba, šport in ženske na Slovenskem: čas do 1. svetovne vojne,« *Retrospektive: znanstvena revija za zgodovinosipje in sorodna področja* 1, št. 1 (2018): 16.

43 O tem gl. Dragotin Lončar, *Politično življenje Slovencev: (od 4. januarja 1797. do 6. januarja 1919. leta.)* (V Ljubljani: Slovenska Matica, 1921), 26–91. O nemško-slovenskih odnosih na Štajerskem gl. Janez Cvirn, *Trdnjavski trikotnik: politična orientacija Nemcev na Spodnjem Štajerskem (1861–1914)* (Maribor: Obzorja, 1997), 53–62.

44 Več o tem gl. Peter Mikša, »Narodnostni boji v planinstvu na Slovenskem do 1. svetovne vojne,« *Zgodovina za vse* 18, št. 2 (2011): 62, 63.

45 Peter Mikša, »Da je Triglav ostal v slovenskih rokah, je največ moja zasluga: Jakob Aljaž in njegovo planinsko delovanje v Triglavskem pogorju,« *Zgodovinski časopis* 69, št. 1-2 (2015): 112–23.

Jakob Aljaž (*6. 6. 1845, Zavrh pod Šmarno goro; †4. 5. 1927, Dovje), duhovnik, organizator planinstva, skladatelj. – *Slovenska biografija*, <https://www.slovenska-biografija.si>, pridobljeno 20. 3. 2020.

46 Mikša, »Narodnostni boji,« 62, 63.

47 »Glavno zborovanje Nemškega in avstrijskega planinskega društva,« *Planinski vestnik* 3, 25. 9. 1897, 146.

Na Slovenskem je od začetka šestdesetih let 19. stoletja dalje nov zakon o društvih omogočil svobodnejše ustanavljanje društev⁴⁸ in organizirano planinstvo takratnega slovenskega prostora je poleg podružnic *Alpenvereina* zaznamovalo delovanje OeTC in od leta 1893 delujoče Slovensko planinsko društvo (današnja Planinska zveza Slovenije – PZS),⁴⁹ katerega prvi predsednik je bil Fran Orožen.⁵⁰

Nemško in avstrijsko društvo je v prostoru, kjer so živeli Slovenci, imelo osem podružnic, ki bodo v nadaljevanju navedene kronološko.⁵¹ Beljaška (*Section Villach*), ustanovljena že leta 1870, je bila najstarejša in hkrati najmlajša ustanovna podružnica nemškega DAV.⁵² Že kmalu po osnovanju društva DuOeAV je bila v Trstu ustanovljena Primorska podružnica (*Section Küstenland*). Po njenem zgledu je bila leta 1874 v Ljubljani osnovana Kranjska podružnica (*Section Krain*). Obe številčno največji podružnici sta prvo svetovno vojno sicer preživeli, a sta bili ukinjeni takoj po njej, Kranjska leta 1919, Primorska podružnica leto pozneje.⁵³ Leta 1876 je bila ustanovljena Mariborska podružnica (*Section Marburg an der Drau*), ki je bila prvič razpuščena leta 1919. Vkorakanje nemške vojske v mesto leta 1941 je podružnico obudilo za štiri leta, dokler leta 1945 ni bila dokončno razpuščena.⁵⁴ Podobno usodo je doživela leta 1884 ustanovljena Celjska podružnica (*Section Cilli*). Prvič je bila razpuščena leta 1919, spet oživiljena z vdorom nemških oblasti leta 1941 in po štirih letih dokončno razpuščena leta 1945.⁵⁵ V obdobju od leta 1888 do leta 1901 je delovala Goriška podružnica (*Section Görz*).⁵⁶ Najkrajše delujoči podružnici sta bili Kočevska (*Section Gotschee*)⁵⁷ v obdobju 1894–1898 in Slovenjegraška (*Section Windischgraz*) v obdobju 1906–1909.⁵⁸ Ob imenovanju podružnic velja še zapisati, da je verjetno tudi nekaj štajerskih gorohodcev bilo vključenih v Graško podružnico (*Section Graz*), ki je bila ustanovljena že leta 1870.⁵⁹

48 Peter Vodopivec, »Kulturno-duhovne razmere na Slovenskem v 19. stoletju,« *Bogoslovni vestnik* 67, št. 1 (2007): 9–17.

49 Peter Mikša in Kornelija Ajlec, *Slovensko planinstvo* (Ljubljana: Planinska zveza Slovenije, 2011), 35–37.

50 Fran Orožen (*17. 12. 1853, Laško; †26. 11. 1912, Ljubljana), geograf. – *Slovenska biografija*, <https://www.slovenska-biografija.si>, pridobljeno 21. 12. 2020.

51 Daleč največ gradiva je ohranjenega za Primorsko podružnico, za katero so na spletu prosto dostopni med drugim tudi vsi zapisniki sej njenega glavnega odbora. Nekaj gradiva je ohranjenega za Kranjsko podružnico, malo tudi za Celjsko in Mariborsko. Za Goriško, Kočevsko in Slovenjegraško podružnico gradiva praktično ni. – *Deutscher Alpenverein*, <https://bibliothek.alpenverein.de/webOPAC/>, pridobljeno 1. 1. 2022.

52 Klaus Dalmatiner in Helmut Lang, »Der Villacher Alpenverein und seine Geschichte 1870–2020,« *Sonderbeilage zum Magazin 01/2020 anlässlich 150-Jahr Bestandsjubiläum*, 2.

53 *Deutscher Alpenverein*, <https://www.alpenverein.de/geschichte/blog/portrait/sektion-kuestenland/>, pridobljeno 16. 1. 2022.

54 *Deutscher Alpenverein*, <https://www.alpenverein.de/geschichte/blog/portrait/sektion-marburg-a-d-drau/>, pridobljeno 16. 1. 2022.

55 *Deutscher Alpenverein*, <https://www.alpenverein.de/geschichte/blog/portrait/sektion-cilli/>, pridobljeno 16. 1. 2022.

56 *Deutscher Alpenverein*, <https://www.alpenverein.de/geschichte/blog/portrait/sektion-goerz/>, pridobljeno 16. 1. 2022.

57 *Deutscher Alpenverein*, <https://www.alpenverein.de/geschichte/blog/portrait/sektion-gotschee/>, pridobljeno 16. 1. 2022.

58 *Deutscher Alpenverein*, <https://www.alpenverein.de/geschichte/blog/portrait/sektion-windischgraz/>, pridobljeno 14. 3. 2023.

59 *Graz Museum*, <https://www.grazmuseum.at/ausstellung/stadt-sucht-berg/>, pridobljeno 11. 4. 2022.

Organizacija društva

Vodenje regionalno tako razvejanega društva je potekalo precej gladko, kljub maloštevilnim članom vodstvenega odbora. 13. člen društvenega statuta je določal desetčlanski odbor, v katerem so bili prvi in drugi predsednik, prvi in drugi zapisnikar, blagajnik in urednik društvenih publikacij ter štirje člani.⁶⁰ Predsednik celotnega društva je postal predsednik tiste podružnice, ki je za tri leta prevzela vodenje. Tako se je na primer do leta 1913 zvrstilo trinajst predsednikov.⁶¹ Zbor celotnega društva je bil enkrat letno, v drugi polovici avgusta ali prvi polovici septembra.⁶² Zasedanja so izmenično potekala v avstrijskem in nemškem delu. V obdobju 1874–1913 se je zvrstilo dvajset zasedanj v Nemčiji in dvajset v Avstriji.⁶³

Statut društva je v avstrijskem delu precej podrobno določal odnos do podružnic, njihove naloge in obveznosti. Čeprav ni predvideval minimalnega števila članov, ki je bilo potrebno za ustanovitev podružnice, je bilo priporočljivo, da je namero za včlanitev v društvo izrazilo vsaj petnajst do dvajset gorohodcev. Na ustanovnem sestanku podružnice sprejeti statut sta morala nato potrditi tako centralni odbor društva kot deželna vlada. Če slednja v roku štirih tednov ni podala negativnega mnenja, je podružnica smela pričeti delovati, do takrat pa je morala mirovati.⁶⁴ Zanimiv se zdi tudi podatek v zvezi z zasedanji podružnic. Vsaka podružnica v avstrijskem delu je lokalnim političnim oblastem morala sejo naznaniti 24 ur pred pričetkom, z natančnimi podatki o kraju, času in njeni naravi, torej ali gre za odprto ali zaprto zasedanje.⁶⁵

Korespondenca podružnic s centralnim odborom je potekala po točno določenih zakonitostih. Tako med drugim podružnice niso smele naslavljati pisem na posamezne člane centralnega odbora, ampak vedno le na cel odbor, in vsakič samo z eno problematiko. Podružnice so bile centrali dolžne pošiljati letna in finančna poročila, sezname članov podružnic, sezname vodnikov itd.⁶⁶ Sploh v zvezi s članstvom se je od podružnic zahtevala natančnost. Obstajali so namreč formularji, ki jih je bila podružnica dolžna izpolniti ob vstopu člana v društvo (bele barve), ob spremembi bivališča člana (zelene barve) in ob izstopu člana iz društva (rdeče barve).⁶⁷ Člani so iz centrale vsako leto prejeli novo izkaznico, v javnosti pa so bili dolžni nositi znak društva.⁶⁸ Podružnice so v centralno knjižnico v Münchnu pošiljale gradivo, zlasti starejše vpisne knjige koč.⁶⁹ V pristojnosti podružnice je bilo tudi razdeljevanje ključev koč po terenu, potem ko so jih prejeli od centralnega odbora.⁷⁰

60 Emmer, *Verfassung und Verwaltung*, 6.

61 Gidl, *Alpenverein*, 98.

62 Emmer, *Verfassung und Verwaltung*, 7.

63 Gidl, *Alpenverein*, 89, 90.

64 Emmer, *Verfassung und Verwaltung*, 41–43.

65 *Ibid.*, 48.

66 *Ibid.*, 31, 32.

67 *Ibid.*, 33.

68 *Ibid.*, 27.

69 A AVI, Archiv Alpenverein Innsbruck, Section 'Krain,' des DuOeAV, »Jahresbericht 1903.«

70 *Ibid.*, 35.

Delovanje društva DuOeAV ni bilo usmerjeno zgolj v vzpeti svet. Organizacija in izvedba javnih strokovnih in znanstvenih predavanj znanih oseb je bogatila tako notranje življenje društva kot širše družbeno dogajanje. Kranjska podružnica je denimo v obdobju 1881–1900 organizirala kar 127 dogodkov, predvsem strokovno-znanstvenih predavanj, pa tudi plesov in drugih družabnih večerov.⁷¹

Društvo DuOeAV je bilo torej v avstrijskem delu organizirano izrazito centralistično, kar je glede na število podružnic in širok prostor delovanja bilo nujno, za brezhibno delovanje pa verjetno tudi pogoj.

Financiranje podružnic

Uradna valuta društva je bila marka, tako da je bilo potrebno dnevno preračunavanje v avstrijske guldne.⁷² K temu, da je na tem področju bila nujna še večja pazljivost, je prispevala denarna reforma na prelomu stoletja. Z njo so namreč po letu 1900 forinte oziroma goldinarje (fl) in krajcarje (kr) zamenjale krone (k) in helerji (h) oziroma na Slovenskem vinarji (vin).⁷³ En goldinar je bil vreden dve kroni.⁷⁴

DuOeAV je 90 odstotkov vseh prihodkov dobil s članarinami, preostali denar je pritekal od prodaje različnih zemljevidov, publikacij itd. Največ denarja (tudi do 70 odstotkov) je društvo namenilo društvenim publikacijam *Zeitschrift des Deutschen und Oesterreichischen Alpenvereins* in uradnemu glasilu društva *Mitteilungen des Deutschen und Oesterreichischen Alpenvereins*.⁷⁵

Zanimivo je, da izdatki za gradnjo koč tudi v najintenzivnejšem obdobju na začetku 20. stoletja niso predstavljali več kot 32 odstotkov. Večina denarja je namreč prišla iz podružničnih lastnih sredstev. Omenimo še, da je okoli 10 odstotkov društvo namenilo urejanju vodništva, za administracijo pa je delež z začetnih 13 odstotkov padel na 7 odstotkov.⁷⁶

V obdobju 1874–1909 je bilo podružnicam za Kranjsko in Primorsko skupno namenjenih 3,65 odstotka vseh dotacij. Največji delež je v tem obdobju denimo dobila Tirolska (48,50 odstotka), najmanj pa Spodnja Avstrija (1,65 odstotka). Za primerjavo navedimo še sosednji deželi Koroško s 7,73-odstotnim in Štajersko z 2,21-odstotnim deležem.⁷⁷

Glasilo *Mitteilungen des Deutschen und Oesterreichischen Alpenvereins* je letno objavljalo prihodke in izdatke društva. Od 26 podružnic je na primer leta 1892 Kranjska za gradnjo poti in koč dobila 2160 mark, kar je bila četrta najvišja podpora v tistem letu. Celovška je v istem letu na primer dobila 400, Innsbruška pa 900 mark.⁷⁸ Iz centralne

71 »Die Vereinsabende der Section Krain 1881 bis 1900,« *Festschrift zur Feier des zwanzigjährigen Bestehens seit der Neugründung im Jahre 1881*, 42–46.

72 Gidl, *Alpenverein*, 100.

73 Andrej Pančur, »Slovenska imena za habsburški denar v 19. stoletju,« *Zgodovina za vse* 12, št. 2 (2005): 68, 69.

74 Andrej Pančur, *V pričakovanju stabilnega denarnega sistema* (Celje: Zgodovinsko društvo, 2003), 265.

75 O tem gl. Marija Mojca Peternel, »Mittheilungen des Deutschen und Oesterreichischen Alpenvereins (1875–1938),« *Prispevki za novejšo zgodovino* 62, št. 3 (2022): 44–63.

76 Gidl, *Alpenverein*, 101–103.

77 *Ibid.*, 114.

78 »Jahres-Rechnung pro Jahr 1892,« *Mittheilungen des Deutschen und Oesterreichischen Alpenvereins*, št. 2 (1893): 24.

blagajne ji je bilo naslednje leto nakazano celo skoraj še enkrat toliko denarja.⁷⁹ To je verjetno odraz navdušenja centrale nad tem delom alpskega prostora, ki ga je z ustrezno infrastrukturo želela napraviti čim dostopnejšega. Da bi si lažje predstavljali finančna razmerja, pogledajmo, koliko so znašali stroški gradnje nekaterih koč. Za gradnjo Triglavске koč je bilo porabljenih 600 fl, za kočo na Mangartskem sedlu, ki jo je zgradila Beljaška podružnica, pa 1260 fl.⁸⁰ Če vemo, da je kranjska podružnica v prvem letu delovanja imela na računu skoraj 200 fl sredstev,⁸¹ so torej za gradnjo Triglavске koč potrebovali trikrat toliko.

Podružnice so dobile denar tudi iz drugih virov. Kranjsko so denimo finančno podpirale še deželna vlada, okrajno radovljiško glavarstvo, državna železniška uprava državne železnice,⁸² Kranjska deželna banka (*Krainische Sparkasse*)⁸³ in Kranjska industrijska družba (*Krainische Industriegesellschaft*).⁸⁴ Pomagale so ji tudi druge, izrazito nemško usmerjene organizacije, denimo *Südmark* in *Schulverein*.⁸⁵ Finančna podpora je prihajala še od lokalnih nemških podjetnikov, na primer od Henrika Mallnerja⁸⁶ z Javornika (Jesenice) ali vodstva mojstranske cementarne.⁸⁷ Financirali pa so jo tudi posamezniki. Ljubljanski bankir Joseph Luckmann ji je leta 1906 v spomin na pokojnega očeta podaril 100 kron.⁸⁸ Samo na primeru financiranja kranjske podružnice DuOeAV lahko vidimo, da je delovanje društva na Slovenskem v veliki meri pogojeval nemški interes, tako javnopolitični kot zasebni.

Ob denarni pomoči ne gre spregledati, da so si podružnice pomagale tudi med seboj, torej znotraj društva DuOeAV. Podružnica Krummholz z Dunaja je tako leta 1890 Kranjski podarila vpisno knjigo za Triglav.⁸⁹

79 Emmer, »Beiträge zur Geschichte,« 384.

80 »Der Deutsche und Oesterreichische Alpenverein,« *Ein Blick auf seine Ziele und bisherige Leistungen* (Graz: Verlag von Leuschner und Lubensky, k. k. Universitäts – Buchhandlung, 1879), 16.

81 »Die Entwicklung der Sektion Krain,« *Festschrift zur Feier des zwanzigjährigen Bestehens seit der Neugründung im Jahre 1881*, 8.

82 A AVI, Archiv Alpenverein Innsbruck, Section'Krain,'des DuOeAV, »Jahresbericht 1906.«

83 Več o njej gl. Ivan Hribar, *Kranjska hranilnica* (V Ljubljani: Narodna tiskarna, 1909). Stane Granda, »Kranjska hranilnica,« v: *Slovenska kronika XIX. stoletja*, zv. 1: 1800–1860 (Ljubljana: Nova revija, 2001), 146.

84 Več o njej gl. Andrej Pančur, »Kranjska industrijska družba,« v: *Slovenski veliki leksikon*, zv. 2 (2003–2005) (Ljubljana: Mladinska knjiga Založba, 2003–2005), 356.

85 Mikša in Ajlec, *Slovensko planinstvo*, 27. Več o društvu *Deutscher Schulverein* gl. Werner Drobesh, »Deutscher Schulverein, njegova ideologija, notranja struktura in delovanje s posebnim ozirom na Slovenijo,« *Zgodovinski časopis* 46, št. 2 (1992): 188 (op. 6). Več o nemškem *Südmark* gl. Andrej Vovko, »Delovanje društva *Südmark* na slovenskem Štajerskem do leta 1914,« v: *Zbornik Janka Pleterškega*, ur. Otto Luthar in Jurij Perovšek (Ljubljana: ZRC SAZU, 2003), 230.

86 Henrik Mallner (1844–1908) je bil na Javorniku upravitelj fužine, med letoma 1881 in 1891 pa gozdni inšpektor in vodja gozdnega urada *Kranjske industrijske družbe*. Z družino je živel v drugem nadstropju javorniške graščine. Po prodaji tržiških gozdov leta 1891 je postal upravitelj Bornovega posestva in oskrbnik gradu Sveta Katarina v Jelendolu. – GMJ, arhiv KID, t. e. 63, a. e. 511. Irena Lačen Benedičič et al., *Gozdovi Kranjske industrijske družbe* (Jesenice: Gornjesavski muzej Jesenice, 2014), 19. Alojz Rizzoli, »Iz mojih spominov,« *Tovarniški vestnik* 3, 15. 8. 1937, 4. Za posredovane podatke se iskreno zahvaljujem dr. Marku Mugerliju.

87 »Lengenfeld-Mojstrana,« *Mittheilungen des Deutschen und Oesterreichischen Alpenvereins*, št. 19 (1895): 241. Amanni so bili lastniki cementarne v Mojstrani. – GMJ, arhiv KID, t. e. 60, a. e. 501.

88 A AVI, Archiv Alpenverein Innsbruck, Section'Krain,'des DuOeAV, »Jahresbericht 1906« (14. 1. 1907). Joseph Luckmann (*7. 2. 1840, Ljubljana; †20. 3. 1906, Ljubljana), bankir, član Kranjske hranilnice, podpredsednik trgovske in industrijske zbornice. – *Slovenski biografski leksikon*, <https://www.slovenska-biografija.si/rodбина/sbi335786/>, pridobljeno 25. 2. 2022.

89 »Krain,« *Mittheilungen des Deutschen und Oesterreichischen Alpenvereins*, št. 4 (1901): 50, 51.

Dejavnosti društva

Konkretne akcije DuOeAV bi na kratko lahko strnili v naslednja področja: gradnja koč, urejanje oziroma izgradnja poti ter njihovo markiranje, skrb za vodništvo in meteorologijo, pozabiti pa ne gre tudi organizacije društvenih večerov.

Statut društva se je v zvezi z gradnjo koč osredotočal predvsem na lokacije oziroma status koč. Pri gradnji se je bilo namreč na prvem mestu treba ozirati na udobje koč. Glede na lokacijo, kraj gradnje pa je statut ločeval koč, ki so stale v bližini vrha, in t. i. »prehodne« koč. Prve so bile namenjene številčnejšim obiskovalcem na koncu ture in te so morale biti lahko dostopne, po možnosti oskrbovane, z odličnim razgledom in v bližini pomembnih prometnih poti, a vendarle ne več kot pol ure oddaljene od vrha gore. Druga vrsta koč naj bi gorohodcem predstavljala samo vmesni postanek do končnega cilja. Od zadnje postaje v dolini naj ne bi bile oddaljene več kot štiri do pet ur, po pravilu največ dve oziroma dve uri in pol. Najbližji vrh naj bi bil od koč dosegljiv v treh urah, pot do naslednje koč pa ni smela trajati več kot šest do sedem ur hoda.⁹⁰

Če je bilo v obdobju 1874–1885 na leto zgrajenih v povprečju pet do šest koč, se je tempo od poznih osemdesetih let stopnjevalo in je vrhunec dosegel tik pred prvo svetovno vojno, ki je gradnjo koč zaustavila. Samo leta 1912 je bilo odprtih 22 koč, skupno pa je društvo DuOeAV v Vzhodnih Alpah leta 1914 imelo že 345 koč.⁹¹

S kočami so povezani obiskovalci, za katere so v društvu obstajala pravila,⁹² pa tudi hrana, ki je bila prav tako posebej organizirana. S tem se je precej intenzivno ukvarjal redni profesor na kmetijskem oddelku Tehnične univerze v Münchnu dr. Emil Pott.⁹³ Njegova načela so bila na terenu, torej tudi v kočah takratnega slovenskega vzpetega sveta, precej dosledno upoštevana. Razlog gre verjetno iskati tudi v statutu društva, kjer je v obsežnem poglavju *Proviand-Depot* podroben opis »Pottovih« zabojev hrane.⁹⁴ Hrano so v kočah razporedili v pet zabojev. V prvem je bila hrana za zajtrk, v njem so bili med drugim tudi čaj, kava, kakav, čokolada, pa tudi konzerva sardin, rum, konjak in cimet. V drugem je bila hrana za opoldanske in večerne obroke, na primer različne vrste juh, konzerve z mesom, klobasami, golažem in graham ter sol in poper. Tretji zaboj je bil namenjen vinu (belem, rdečem in penečem) ter žganim pijačam, v četrtem je bilo pivo in v petem voda.⁹⁵ Pott, ki se je pri svojem znanstvenem delu ukvarjal tudi z gojenjem hmelja in pivovarskega ječmena,⁹⁶ je zagotovo dobro poznal lastnosti piva, predvsem pa problem njegovega skladiščenja v kočah. Potreba po tej osvežilni pijači je v kočah postajala vedno večja, a so

90 Emmer, *Verfassung und Verwaltung*, 71–73.

91 Gidl, *Alpenverein*, 109–15.

92 Archiv Alpenverein Innsbruck, OeAV SE 252.401, hišni red in pristojbine za obiskovalce Triglavske koč (julij 1887). OeAV SE 252.402, hišni red in pristojbine za obiskovalce koč na Golici (avgust 1892, OeAV SE 252.404, hišni red Vossove koč, marec 1900).

93 Emil Pott (*27. 8. 1851, Oldenburg; †22. 5. 1913, Wendelstein); živinorejec. – *Deutsche Biographie*, <https://www.deutsche-biographie.de/sfzP5087.html>, pridobljeno 20. 12. 2021.

94 Emmer, *Verfassung und Verwaltung*, 85–88.

95 Emil Pott, »Unsere Schützhütten,« *Mittheilungen des Deutschen und Oesterreichischen Alpenvereins*, št. 21 (1892): 241–45.

96 Emil Pott, *Die Biertreber als Futtermittel und deren Conservirung. Für Bierbrauer und Landwirthe*. (München: Verlag Theodor Ackermann, 1882). Emil Pott, *Die Braugerste*. (München: Verlag Theodor Ackermann, 1883).

težke steklenice podražile transport do njih in posledično tudi prodajo pijače. Zato so za dostavo te vse bolj priljubljene pijače do koč poskušali najti druge rešitve. Transport piva v manjših sodih je bil sicer cenejši, vendar je zahteval takojšnjo porabo, saj hranjenje piva v njih ni bilo mogoče. Za izboljšanje skladiščenja je bilo napravljeno mnogo poizkusov. Pott se je navduševal nad patentom Jakoba Debelaka iz Kranjske, čigar prototip je nastal pri Albinu Carlu Achtschinu iz Ljubljane. Točilni aparat je bil lahek za uporabo in čiščenje, hkrati pa tudi ni zahteval dodatnih konzervansov, ki bi ohranili svežino piva.⁹⁷ Napravo so izdelali v delavnici omenjenega ključavničarja, ki je bil med drugim tudi namestnik predsednika Kranjske gasilske deželne zveze⁹⁸ in leta 1890 predsednik Kolesarskega kluba.⁹⁹ Ključavničarski mojster je bil resnično aktiven, saj je bil poleg vsega še avtor priročnika vadbenih predpisov za gasilce¹⁰⁰ in vodnika kolesarskih poti.¹⁰¹

Navodila društva DuOeAV so bila v zvezi s postavljanjem tabel in markiranjem poti prav tako precej natančna. Za postavitev smerokazov naj bi bili zadolženi dve osebi. Prva, po možnosti domačin, naj bi dvajset korakov pred drugo, ki ni poznala območja, označevala pot. Druga oseba je bila torej kontrola za morebitne zavajajoče oznake.¹⁰² Za markiranje poti v visokogorju je društvo predvidelo dve barvi, belo in (svetlo) rdečo, pri čemer se je morala prednostno uporabljati rdeča, ker je bila bolj vidna na skalah in deblih dreves, do izraza pa je prišla tudi na snežni podlagi. Bela je bila slabše kakovosti, hitreje se je sprala in na skalah ni bila vidna. Zato je bilo belo črto smiselno napraviti le na rdeči podlagi, denimo na rdečem apnencu.¹⁰³

Zaključek

Nemško in avstrijsko planinsko društvo je bilo do sedaj v slovenskem zgodovino-pisju redko predmet znanstvenih razprav. Morda je bilo gledanje nanj obarvano preveč nemško nacionalno, kar zagotovo ni bil osnovni namen njegovega nastanka. Njegova ustanovitev leta 1873 je posledica vse večjega zanimanja za vzpeti svet in splošnega trenda ustanavljanja društev v monarhiji od šestdesetih let 19. stoletja dalje. Društvo DuOeAV je z ustanavljanjem podružnic vstopalo v precej široko geografsko območje, ki je močno preseгло meje današnjega evropskega prostora. Alpska stvar, torej ljubezen do vzpetega sveta, je bila precej časa njegov temeljni in edini cilj, zato se dolgo ni oziralo na politične tokove in vse očitnejša nacionalna neskladja. Družbeni procesi in sprememba

97 Emil Pott, »Bierausschank in den Schatzhäusern und in den Alpenwirthshäusern,« *Mittheilungen des Deutschen und Oesterreichischen Alpenvereins*, št. 12 (1896): 146, 147.

98 Reginald Czermack, *Oesterreichs Feuerwehr- und Rettungswesen am Anfang des 20. Jahrhunderts* (Teplitz-Schönau: Verlag des ständigen österreichischen Feuerwehr- Ausschusses, Druck von C. Weigend 1903), 72.

99 Club Ausschuss, *Gedenkblatt des Laibacher Bicycle Club, aus Anlass des Feiers seines fünfjährigen Jubiliums. Herausgegeben von Club Ausschusse*. (Laibach: Buchdruckerei R. Millit, 1890), nepaginirano.

100 Albin Carl Achtschin, *Dienstes-Ordnung und Uebungs-Vorschriften für die krainischen Verbands-Feuerwehren* (Ljubljana: Kranjska deželna zveza gasilnih društev, 1894).

101 Albin Carl Achtschin (avtor), Gustav Kastner (kartograf), *Wegweiser durch Krain u. Küstenland für Radfahrer: mit 82 Bildern und einer Strassenkarte* (Laibach: Laibacher Bicycle-Club, 1895).

102 Emmer, *Verfassung und Verwaltung*, 64.

103 *Ibid.*, 64, 65.

politične stvarnosti pa so društvo hočeš nočeš sčasoma prisilili tudi v takšne opredelitve. Nekako do prve svetovne vojne je bilo društvo DuOeAV izrazito zvesto ustanovnim načelom, po veliki moriji pa so se v akcije za alpsko stvar vse bolj vpletale nacionalne ideje, ki so na koncu prevladale, in društvo je postalo orodje velikonemške politike. Priključitev Avstrije k Nemčiji je poleg izrazito enoznačnega, velikonemškega ustroja v društvu praktično pomenila tudi začetek njegovega konca. Čeprav je društvo DuOeAV živelo do začetka druge svetovne vojne, je delovanje vseh podružnic na Slovenskem ustavil že začetek prve svetovne vojne, uraden konec večine pa je bil nato leta 1919. Za celjsko in mariborsko podružnico je dokončen zaton pomenil šele konec druge svetovne vojne, saj ju je nemška oblast leta 1941 za kratko obdobje ponovno obudila.

Glede na geografsko razširjenost društva DuOeAV in z njim tudi uradnega glasila je objavljanje dopisov iz takratnega slovenskega prostora in o njem bila informacija in hkrati lepa reklama za jugovzhodni del alpskega prostora. Branje prispevkov in vesti v njem potrjuje vtis, da je društvo v obdobju do prve svetovne vojne ne samo v programu, ampak tudi v resnici želelo delovati v duhu načel, zaradi katerih je nastalo.

Delovanje osmih podružnic društva DuOeAV v prostoru, kjer so v obravnavanem obdobju bivali Slovenci, je zaznamovalo ne le njegov vzpeti svet, ampak je sooblikovalo tudi družbeno življenje druge polovice 19. stoletja in začetka 20. stoletja. Sledi njihovih akcij so v vzpetem svetu danes vidne v številnih gorskih poteh, kočah, smerokazih, vodniški tradiciji in ne nazadnje zavedanju, da je planinstvo danes del slovenske narodne identitete in tako rekoč slovenski nacionalni šport.

Viri in literatura

Arhivski viri

- A AVI – Archiv Alpenverein Innsbruck:
 - Section 'Krain,' des DuOeAV.
- GMJ – Gornjesavski muzej Jesenice:
 - arhiv KID.

Časopisni viri

- *Mitteilungen des Deutschen und Oesterreichischen Alpenvereins*, št. 4 (1909): 53. »Das Alpine Museum des DuOeAV.«
- *Mitteilungen des Oesterreichischen Alpenvereins*, št. 1 (1946): naslovnica.
- *Mittheilungen des Deutschen und Oesterreichischen Alpenvereins*, št. 2 (1893): 24. »Jahres-Rechnung pro Jahr 1892.«
- *Mittheilungen des Deutschen und Oesterreichischen Alpenvereins*, št. 4 (1901): 50, 51. »Krain.«
- *Mittheilungen des Deutschen und Oesterreichischen Alpenvereins*, št. 19 (1895): 241. »Lengenfeld-Mojstrana.«
- *Mittheilungen des Deutschen und Oesterreichischen Alpenvereins*, št. 17 (1839): 214. »Verbot des Edelweisshandels in der Schweiz.«

- *Morgen Post* 19, 26. 4. 1869, nepaginirano. »Neuer Verein.«
- *Neues Fremden-Blatt* 5, 5. 8. 1869, nepaginirano. »Der österreichische Touristen-Klub in Wien ... «
- *Planinski vestnik* 3, 25. 9. 1897, 146. »Glavno zborovanje Nemškega in avstrijskega planinskega društva.«
- Strele, R. v. »Enzian.« *Die Presse*, 1. 10. 1885, št. 270, 1–2.
- *Zeitschrift des Deutschen Alpenvereins*, zv. 1, 1869, 1-6. »Zum Anfang.«

Literatura

.....

- Achtschin, Albin Carl (avtor) in Gustav Kastner (kartograf). *Wegweiser durch Krain u. Küstenland für Radfahrer: mit 82 Bildern und einer Strassenkarte*. Laibach: Laibacher Bicycle-Club, 1895.
- Achtschin, Albin Carl. *Dienstes-Ordnung und Uebungs-Vorschriften für die krainischen Verbands-Feuerwehren*. Ljubljana: Kranjska deželna zveza gasilnih društev, 1894.
- Ball, John. *The Alpine Guide, Central Alps*. London: Longmans, Green & Co, 1866.
- Benedičič Lačen, Irena, Marko Mugerli, Zdenka Torkar Tahir in Vladimir Vilman. *Gozdovi Kranjske industrijske družbe*. Jesenice: Gornjesavski muzej Jesenice, 2014.
- Club Ausschuss. *Gedenkblatt des Laibacher Bicycle Club, aus Anlass des Feiers seines fünfjährigen Jubiläums. Herausgegeben von Club Ausschuss*. Laibach: Buchdruckerei R. Millit, 1890.
- Costa, Henrik. *Reiseerinnerungen aus Krain*. Laibach: Druck der Eger'schen Gubernial-Buchdruckerei, 1848.
- Czermack, Reginald. *Oesterreichs Feuerwehr- und Rettungswesen am Anfang des 20. Jahrhunderts*. Teplitz-Schönau: Verlag des ständigen österreichischen Feuerwehr- Ausschusses, Druck von C. Weigend 1903.
- Dalmatiner, Klaus in Helmut Lang. »Der Villacher Alpenverein und seine Geschichte 1870–2020.« *Sonderbeilage zum Magazin 01/2020 anlässlich 150-Jahr Bestandsjubiläum*.
- Der Deutsche und Oesterreichische Alpenverein. *Ein Blick auf seine Ziele und bisherige Leistungen*. Graz: Verlag von Leuschner und Lubensky, k. k. Univerfitäts – Buchhandlung, 1879.
- Drobosch, Werner. »Deutscher Schulverein. njegova ideologija, notranja struktura in delovanje s posebnim ozirom na Slovenijo.« *Zgodovinski časopis* 46, št. 2 (1992): 187–96.
- DuOeAV, Section Austria. *Der Österreichische Alpenverein und die Sektion Austria des Deutschen u. Österreichischen Alpenvereins 1862–1912*. Wien: Verlag der Sektion Austria, 1912.
- Emmer, Johannes. »Beiträge zur Geschichte des Deutschen und Oesterreichischen Alpenvereins, Ausgaben der Sektion bis Ende 1893.« *Zeitschrift des Deutschen und Oesterreichischen Alpenvereins* (1894): 382–87.
- Emmer, Johannes. *Verfassung und Verwaltung des Deutschen und Oesterreichischen Alpenvereins*. Berlin: Verlag des DuOeAV, 1892.
- Fenzl, Eduard. »Erste (constituierende) Versammlung – Eröffnungsrede.« V: Paul Grohmann et.al, *Verhandlungen des oesterreichischen Alpenvereins, zv. 1*, 14–20. Wien: Wilhelm Braumüller, 1864.
- *Festschrift zur Feier des zwanzigjährigen Bestehens seit der Neugründung im Jahre 1881*. Laibach: Selbstverl. der Section Krain des deutschen und österreichischen Alpenvereines. Laibach: Ig. V. Kleinmayr & Bamberg, 1901.
- Frischauf, Johannes. *J. Frischauf's Gebirgsführer. Steiermark, Kärnten, Krain und die angrenzenden Theile von Oesterreich, Salzburg, Tirol*. Graz: Leuschner & Lubensky, 1874.
- Gidl, Anneliese. *Alpenverein. Die Städter entdecken die Alpen*. Köln Weimar: Böhlau Verlag Wien, 2007.
- Granda, Stane. »Kranjska hranilnica.« V: *Slovenska kronika XIX. stoletja*, zv. 1: 1800–1860, 146. Ljubljana: Nova revija, 2001.
- Hacquet, Baltazar. *Hacquet's mineralogisch-botanische Lustreise, von dem Berg Terglou in Krain, zu dem Berg Glockner in Tyrol, im Jahr 1779 und 81*. Wien: im Verlage der Johann Paul Krausischen Buchhandlung, 1784.

- Hacquet, Baltazar. *Physikalisch-politische Reise aus den Dinarischen durch die Julischen, Carnischen, Rhätischen in die Norischen Alpen, im Jahre 1781 und 1783 unternommen von Hacquet: mit Kupfern.* Leipzig: verlegts Adam Friedrich Böhme, 1785.
- Hribar, Ivan. *Kranjska hranilnica.* V Ljubljani: Narodna Tiskarna, 1909.
- Lončar, Dragotin. *Politično življenje Slovencev: (od 4. januarja 1797. do 6. januarja 1919. leta.).* V Ljubljani: Slovenska Matica, 1921.
- Mikša, Peter. »Narodnostni boji v planinstvu na Slovenskem do 1. svetovne vojne.« *Zgodovina za vse* 18, št. 2 (2011): 59–69.
- Mikša, Peter. »Da je Triglav ostal v slovenskih rokah, je največ moja zasluga: Jakob Aljaž in njegovo planinsko delovanje v Triglavskem pogorju.« *Zgodovinski časopis* 69, št. 1–2, (2015): 112–23.
- Mikša, Peter in Kornelija Ajlec. *Slovensko planinstvo.* Ljubljana: Planinska zveza Slovenije, 2011.
- Mikša, Peter in Maja Vehar. »Telovadba, šport in ženske na Slovenskem: čas do 1. svetovne vojne.« *Retrospektive: znanstvena revija za zgodovinske in sorodna področja* 1, št. 1 (2018): 10–38.
- Mlinar, Janez. »V senci gora. Oblikovanje Zgornjesavske doline kot turistične destinacije.« *V: Triglav 240*, 179–85. Ljubljana: Založba ZRC, 2018.
- Oesterreichische Nationalbank, *Oesterreichische Geldgeschichte. Vom Mittelalter bis Euro.* Wien: Geldmuseum der Oesterreichischen Nationalbank, 2000.
- Pančur, Andrej. »Kranjska industrijska družba.« *V: Slovenski veliki leksikon, zv. 2 (2003–2005)*, 356. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba.
- Pančur, Andrej. »Slovenska imena za habsburški denar v 19. stoletju.« *Zgodovina za vse* 12, št. 2 (2005): 58–72.
- Pančur, Andrej. *V pričakovanju stabilnega denarnega sistema.* Celje: Zgodovinsko društvo, 2003.
- Peternel, Marija Mojca. »Mittheilungen des Deutschen und Oesterreichischen Alpenvereins (1875–1938).« *Prispevki za novejšo zgodovino* 62, št. 3 (2022): 44–63.
- Pott, Emil. »Bierausschank in den Schatzhäusern und in den Alpenwirthshäusern.« *Mittheilungen des Deutschen und Oesterreichischen Alpenvereins*, št. 12 (1896): 146, 47.
- Pott, Emil. *Die Biertreber als Futtermittel und deren Conservirung. Für Bierbrauer und Landwirthe.* München: Verlag Theodor Ackermann, 1882.
- Pott, Emil. »Unsere Schützhütten.« *Mittheilungen des Deutschen und Oesterreichischen Alpenvereins*, št. 21 (1892): 241–45.
- Pott, Emil. *Die Brauergeste.* München: Verlag Theodor Ackermann, 1883.
- Rizzoli, Alojz. »Iz mojih spominov.« *Tovarniški vestnik* 3, 15. 8. 1937, 5, 6.
- Santin, Luciano, *Enzian, una storia alpina Europea, -catalogo.* Trieste: Consiglio Regionale Friuli Venezia Giulia, Comune die Trieste, 2019.
- Tiefenhalter, Helmut. »Wandern und Wanderwege in der Anfangszeit des Voralerberger Fremdenverkehrs.« *Sonderdruck aus Montfort, Vierteljahrsschrift für Geschichte und Gegenwart Vorarlbergs* 55 (2003): 44–48.
- Vodopivec, Peter. »Kulturno-duhovne razmere na Slovenskem v 19. stoletju.« *Bogoslovni vestnik* 67, št. 1 (2007): 9–17.
- Vovko, Andrej. »Delovanje društva Südmark na slovenskem Štajerskem do leta 1914.« *V: Zbornik Janka Pleterškega.* Ur. Otto Luthar in Jurij Perovšek, 230–51. Ljubljana: ZRC SAZU, 2003.
- Shaw, Trevor in Alenka Čuk. *Slovenski Kras in jame v preteklosti.* Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2015.
- Wurzbach, von Constantin. »Fenzl, Eduard.« *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich.* zv. 4 (1858), 179–81. Wien: L. C. Zamarski, C. Dittmarsch & Comp.

Spletni viri

- *Alpenverein Österreich*. Dostopno na: <https://www.alpenverein.at/portal/der-verein/geschichte/index.php>. Pridobljeno 1. 1. 2022.
- *Alpines Museum*. Dostopno na: <https://www.muenchen.de/sehenswuerdigkeiten/orte/119227.html>. Pridobljeno 11. 4. 2022.
- *Deutsche Biographie*. Dostopno na: <https://www.deutsche-biographie.de/sfzP5087.html>. Pridobljeno 20. 12. 2021.
- Göttinger Digitalisierungszentrum. Dostopno na: <https://gdz.sub.uni-goettingen.de/id/PPN514453117>. Pridobljeno 20. 10. 2021.
- *Graz Museum*. Dostopno na: <https://www.grazmuseum.at/ausstellung/stadt-sucht-berg/>. Pridobljeno 11. 4. 2022.
- *Historisches Lexikon der Schweiz*. Dostopno na: <https://hls-dhs-dss.ch/de/articles/044468/2001-12-07/>. Pridobljeno 2. 10. 2021.
- *Historisches Lexikon der Schweiz*. Dostopno na: <https://hls-dhs-dss.ch/de/articles/014622/2012-11-20/>. Pridobljeno 30. 11. 2021.
- *Historisches Lexikon der Schweiz*. Dostopno na: <https://hls-dhs-dss.ch/de/articles/010656/2009-11-05/>. Pridobljeno 30. 11. 2021.
- Mailänder, Nicholas. »Deutscher Alpenverein e. V. (DAV).« *Historisches Lexikon Bayerns*. Dostopno na: [https://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Deutscher_Alpenverein_e._V._\(DAV\)](https://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Deutscher_Alpenverein_e._V._(DAV)). Pridobljeno 13. 3. 2022.
- *Slovenska biografija*. Dostopno na: <https://www.slovenska-biografija.si/rodbina/sbi335786/>. Pridobljeno 25. 2. 2022.
- Soukup, Rudolf Werner. »...zum Frommen der Wissenschaft und zum genaueren Verständnis der Natur der Alpen. Bedeutende Naturwissenschaftler als Gründungsväter europäischer alpiner Vereine.« Dostopno na: www.rudolf-werner-soukup.at/
- Publikationen/Dokumente/Gruendungsvaeter_alpiner_Vereine.pdf. Pridobljeno 1. 10. 2021.
- *Schweizerische Nationalbank*. Dostopno na: https://www.snb.ch/de/iabout/cash/id/cash_coins#t2. Pridobljeno 3. 4. 2023.
- *Oesterreichische Nationalbank*. Dostopno na: <https://www.oenb.at/Bargeld/der-euro/Muenzen/Umlaufmuenzen/Nationale-Seiten.html>. Pridobljeno 3. 4. 2023.
- *Alpine club*. Dostopno na: <http://www.alpine-club.org.uk/>. Pridobljeno 21. 12. 2021.

Marija Mojca Peternel

A BRIEF PRESENTATION OF THE *DEUTSCHER UND OESTERREICHISCHER ALPENVEREIN* ALPINE CLUB

SUMMARY

So far, the German and Austrian Alpine Club (*Deutscher und Oesterreichischer Alpenverein* – DuOeAV) has rarely been the subject of Slovenian historiography. Perhaps it has also been seen as overly focused on the German nationality, which was definitely not the primary purpose of its creation. Its foundation in 1873 resulted from the growing interest in the world of mountaineering and the general trend of

founding societies in the Monarchy from the 1860s onwards. By establishing branches, the DuOeAV society established its presence in a rather extensive geographical area that went well beyond the borders of today's European territory. For a long time, the "Alpine cause" – the love of the Alps – was the sole and fundamental goal of this organisation, which remained oblivious to the political developments and increasingly evident national divisions. However, the ongoing social processes and the changes in the political reality forced the Alpine Club to redefine itself eventually. Until World War I, the DuOeAV was faithful to its founding principles. Afterwards, however, national ideas became increasingly prominent in the "Alpine cause" campaigns, and the Club became a tool of German politics. The annexation of Austria to Germany, in addition to the distinctly German structure of the society, practically represented the beginning of its end, although the DuOeAV persevered until the beginning of World War II. The activities of all its subsidiaries in Slovenia had already been brought to a halt by the outbreak of World War I until they also officially closed down in 1919. The final decline for the branches in Celje and Maribor lasted until the end of World War II, as the German authorities revived these subsidiaries for a short time in 1941.

Considering the geographical area that the DuOeAV and its official newsletter covered, the publication of correspondence from and about the Slovenian territory provided information and promoted the south-eastern part of the Alpine region. Reading the articles and messages in it confirms the impression that in the period leading up to World War I, the society strived to act in the spirit of the principles on which it was founded – not only as far as its programme was concerned but also in reality.

The activities of the eight branches of the DuOeAV in the territory inhabited by Slovenians during the period under consideration did not only shape the local mountaineering activities but also the social life in the second half of the 19th century and the beginning of the 20th century. Nowadays, traces of the Club's activities in the Alpine region can be seen in the many mountain trails, huts, signposts, mountain guide traditions, as well as in the awareness about mountaineering, which is now a part of the Slovenian national identity and a Slovenian national sport, so to say.